

Geçmiş kitaplar, değişik felsefî akımlar, ilmî ve fikrî gelişmelere ve gelişmiş toplumların fikir ve ruh hayatındaki seviyeye ayak uyduramadığı için hayat dışı kalmışlardı. Hükümleri askıya alınmış, tesirleri de yok olup gitmişti. Oysa Kur'ân, bütün hayatı kucaklama ve en küçük meselelere kadar her şeye ışık kaynağı olma vaadiyle gelmişti. Onun nâsîhinde, mensûhunda, muhkeminde, müteşabihinde; mütefekkir, fakih ve mütefennin... hemen herkes için geniş bir mütalaa zemini mevcuttu. Evet insan, çok rahatlıkla, hiç sürçmeden onun enginliklerinde dolaşabilir ve rahatlıkla ondan yararlanabilirdi.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'da birbirini nakzeden ifadeler yoktu.. evet, insafla bakan bir kimse, onda herhangi bir tenakuz olduğunu söyleyemez. Yirmi üç senede, ayrı ayrı hâdiselerle alâkalı inmiş olmasına rağmen onun âyet, makta' ve sûrelerinde omuz omuza, yüz yüze ve diz dize bir vahdet müşâhede edilmektedir.

Kur'ân'da muamelata ait nazil olan ilk âyetler –alışveriş, şirketler ve feraiz gibi– İslâm'ın içtimaî yapısını hazırlayan âyetlerdir. Bir hazırlık mahiyetinde olduğu için de bunlardan bazılarıyla alâkalı sonradan daha şümüllü âyetler de nazil olmuştur. Önce nazil olan âyet ile sonra nazil olan âyet arasında bazen bir tenakuz olabileceği akla gelse de dikkatle tetkik edildiğinde herhangi bir zıtlık olmadığı hemen müşâhede edilecektir. Hatta zıtlık şöyle dursun, bunların arasında her zaman tam bir mutabakat ve birbirini tamamlayıcılığın var olduğu görülecektir.

Meselâ, vasiyet ile ilgili şu âyete bakın: "Sizden öleceğini anlayan biriniz, geriye mal bırakacaksa; anası, babası ve akrabaları için, münasip bir tarzda vasiyet etmesi farz kılındı. Bu, haksızlık yapmaktan korunan takva ehli üzerine borçtur." [\[1\]](#)

Arap Yarımadası'nda anne ve babanın tanınmadığı, bunların hukukunun ayaklar altına alındığı, insanların mallarında keyfemâyeşâ (diledikleri gibi) tasarruf ettikleri ve anne-babaya hak ayırmayı akıllarından bile geçirmedikleri bir dönemde âyet, evvelâ bir başlangıç olarak anneye-babaya vasiyette bulunulması gerektiğini hatırlatıyor. Bu âyet, daha sonra nazil olan ve anneyi-babayı "Ashab-ı feraiz" arasına alan âyete bir zemin hazırlamaktadır.

Evet, o güne kadar hakkı-hukuku gözetilmeyen ebeveyn üzerine ilk defa bu şekilde dikkatler çekiliyor. İnsana bu kadar hizmeti ve faydası dokunan, zâhirî esbap açısından onun varlığının sebebi olan ebeveyn hakkında Kur'ân ilk bu vasiyet âyetiyle, hürmet ve mürüvvet kapılarını aralamış oluyor. Derken belli bir süre geçtikten sonra da şu âyet nazil oluyor: "Anne-babaya

Editör tarafından yazıldı.
Cuma, 29 Ekim 2010 16:19

---

gelince, ölenin çocuğu varsa, onun terikesinden her birine altıda bir hisse vardır. Eğer çocuğu yoksa ve kendisine ana-babası vâris oluyorsa annesine üçte bir hisse vardır..." [2]

Görüldüğü gibi âyetler, evlat vefat ettiği zaman anneye-babaya ne düşer, başka evlâdı olursa payı ne olur, dede-nine olma durumunda ne düşer, bir bir hepsine temas ediyor ki, bu, evvelki âyetin hükmünün nesh olması demektir. Şimdi burada zâhiren de olsa bir zıtlık göze çarpıyor gibi olabilir; oysa hükmün kalkmasına rağmen, işin ruhu hiç örselenmemiştir. Anne-baba yine muallâ haklarıyla yerlerini korumaktadırlar.

Bu açıdan denebilir ki, önceki âyet mevzua zemin hazırlıyor ve âdetta bir nevi efkârı yumuşatıyor. İkincisi de, onların haklarını tayin ve tespit ediyor. Tabî evvelki mesele de tamamen rafa kaldırılmıyor. Hatta bu açıdan bazı ulemâ Kur'ân'da neshi kabul etmemişlerdir. Cumhurun nokta-i nazarı neshin var olduğu istikametinde ise de, bu iki görüşü telif etmek de mümkündür. Evet, nesih vardır, ama mensûh olan da nâsîh olana tebaiyetle, insanlığa, meveddete ve mürüvvete vesile olabilecek bir hüküm ihtiva ediyor olabilir. Bu takdirde de, evvelki âyetten faydalanmak her zaman mümkündür.

Kur'ân'ın getirdiği hayat nizamına, o günkü cemiyet alışık olmadığından her şey birdenbire ortaya konmamış, istenen şeyler âheste âheste gerçekleşmiştir. Evet, o gün, henüz beşerî ve içtimaî durum tam mânâsıyla tekâmül etmemiştir. Bu yüzden Kur'ân'da, gerek bu başlangıç devreleriyle ve gerekse daha sonraki geçiş dönemleriyle alâkalı farklı hükümler ihtiva eden birçok âyet vardır.

Evet, onda, genel yapısı itibarıyla tahsise, ta'mime, takyide ve itlaka açık pek çok emir bulmak mümkündür. Kur'ân bir bütün olarak incelendiğinde, beşerin terakki ve tekâmülü ile çok yakından ilgili olduğu görülür. Asıl hükümlerin yanında, aynı seviyeden farz, vacip ya da haram gibi kesin hükümler ihtiva etmediği hâlde, tebeî olarak bir kısım hükümler vardır ki, bunlar, beşerin fitratı ve toplumların karakterlerine ait gelişmelere ışık tutucu mahiyettedir.

Yine meselâ, Kur'ân'ın, değişik zamanlar itibarıyla farklı toplumların farklı anlayışlarına hitap ederken, zamanla meydana gelecek gelişmelere göre bir üslûp takip ettiği hemen fark edilir. Söz gelimi, daha henüz İslâm'ın ruhunu kavrayamamış, Kur'ân'ın ifade semasına yükselememiş ve bir çoban gibi körü körüne itikadında ısrar edenlere "Sizin dininiz size, benimki de bana." [3] ölçüsünü getirmiştir. Bazıları bunu laiklik olarak anlayabilirler. Ama bir zaman sonra o, kavli fasl ederek önceki âyetten ne anlamamız lazım geldiğini ortaya koyacaktır.

Mü'minler zayıf durumda olduklarında nasıl, güç ve kuvvet sahibi olduklarında nasıl davranacaklar, bunların hepsini Kur'ân'da bulmak mümkündür. Bu itibarla da âyetlerin hepsi de fert, cemiyet, dava ve irşad adına binlerce hikmet ve maslahat ihtiva etmektedir.

Peşi peşine gelen ve birbirinin hükmünü nesh ya da takviye eden âyetler, esasen İslâm'ın genel karakteristik yapısını da göstermektedir. Meselâ, sadece otoriteyi tesise matuf nazil olan emirler esas alınarak hareket edilecek olsa, ihtimal dini sevdirmek asla mümkün olmayacaktır. Evet, böyle bir emre göre hareket edildiği takdirde, Müslümanların işi bundan ibaretmiş gibi bir vehme kapılacaktır. Dolayısıyla da Müslümanlar, başkalarının vehmettiği gibi, vuran-kıran bir toplum zannedilecek ve onlara, önüne geleni kesip biçen gaddarlar nazarıyla bakılacaktır. Oysa bir kısım kimselerden zekât mahiyetinde "cizye" unvanıyla vergi olarak sulh yoluna gidilse, zimmî hukuku icra edilerek azınlıklar vesâyet altına alınsa ve İslâm'ın güzel muameleleri insanlığın nazarına arz edilebilse, ihtimal ki birçok insan İslâm'ın güzellikleri karşısında ihtida edecektir. Tarihte bunun binlerce misalini görmek, göstermek mümkündür.

Mekke ahalisi Fetih günü İslâm'ın ve Resûlullah'ın afv u safhı sayesinde İslâm'a dehalet etmişti. Atalarımızın, Müslümanlığı kabulleri de –hem de kabileler hâlinde– böyle olmuştu. İslâm'ın çeyrek asır gibi kısa bir zaman dilimi içinde Afrika'dan Orta Asya steplerine kadar intişar etmesi, yine onun bu engin ve evrensel muamelesi sayesinde gerçekleşmişti.

Bu açıdan diyebiliriz ki, beşer fıtratına seslenen Kur'ân âyetleri her zaman ciddî bir vahdet sergilemektedir. Evet, gerçi Kur'ân'ın içinde nâsîh ve mensûh vardır ama bütün bu ayrı ayrı gibi görünen âyetler değişik zaviyeden farklı farklı şeyler anlatmış ve her devirde değişik bir dalga boyunda nurlarını neşretmişlerdir. İnsanlık, afv u safh devresinde ona müracaat etmiş.. harp-sulh devresinde ona yönelmiş.. ve değişik problemler karşısında hep ona sığınmıştır. Kâfirin, münafığın, müşriğin iç ve dış dinamiklerini, onların bu dinamikleri küfür ve nifak hesabına nasıl kullandıklarını, toplumu nasıl ifsat ettiklerini de yine en çarpıcı yönleriyle ve misalleriyle bulmak, görmek için Kur'ân âyetleri emsalsiz ve tükenmez bir irşat hazinesidir.

Evet, insanı her hâliyle en güzel tarif eden Kur'ân'dır. Değişik toplumları, bidayet ve nihayetleriyle, her devirdeki gelişip güçlenme keyfiyetleriyle tahlil eden biricik kitap yine odur. Sapık idealleri, ideolojileri, toplumların tabîi tekâmülleri içinde ve herhangi bir komplikasyona sebebiyet vermeden söküp atan veya tadil eden de yine odur. O, her zaman dinamik bir güç kaynağıdır. Hâlbuki beşerî sistem ve müesseselerin en karakteristik yapısı, bunların tamamen esnekliğe kapalı olmalarıdır. Bu sistemlerde, insanın ruhî, fikrî ve hissî tekâmülü bir noktada takılıp kalmakta ve daha sonra da yozlaşmaktadır.

Editör tarafından yazıldı.
Cuma, 29 Ekim 2010 16:19

Evet, fıtrat, tekâmülünü, yani Yaratıcı'nın kendisine çizdiği kemalini tamamlayamazsa tefessüh eder ve zamanla güdükleşir. Fıtrattaki hareket ve canlılık beşerî tekâmülün önemli bir dinamiğidir ve Kur'ân sürekli bu dinamiğin değerlendirilmesini salıklar. Beşerî ideolojilerin kısa bir süre sonra insan idrakine dar gelmesi, insanları yeni arayışlara zorlamasına karşılık, Kur'ân'ın, her zaman sıkıntı ve ihtiyaçlarımızla bizi kucaklaması onun bu dinamiğinin ifadesidir.

[\[1\]](#) Bakara sûresi, 2/180.

[\[2\]](#) Nisâ sûresi, 4/11.

[\[3\]](#) Kâfirün sûresi, 109/6.

[\[4\]](#) Tebe sûresi, 92/9.

[\[5\]](#) Bakara sûresi, 2/118.

[\[6\]](#) Bakara sûresi, 2/118.